EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 11.11.2003
KOM(2003) 685 slutlig

MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN

”UTBILDNING 2010”
SNABBA REFORMER KRÄVS OM LISSABONSTRATEGIN SKA LYCKAS

(Utkast till gemensam delrapport om genomförandet av det detaljerade arbetsprogrammet för uppföljning av målen för utbildningssystemen i Europa)

{SEC(2003) 1250}

INNEHÅLL

Sammanfattning ... 3

Inledning: Lissabonstrategins avgörande roll ... 5

Avsnitt I: Mycket återstår att göra på kort tid ... 6

1.1 Otillräckliga framsteg ... 6

1.1.1 Grunden för samarbete på plats ... 6

1.1.2 Brist på sammanhängande strategier för livslångt lärande ... 7

1.1.3 Inget kunskapens Europa utan ett Europa för högre utbildning ... 7

1.1.4 Yrkesinriktad utbildning: otillräcklig kvalitet och inte tillräckligt attraktiv ... 8

1.1.5 Otillräcklig rörlighet inom utbildningen ... 8

1.2 Unionen fortsätter att halka efter sina konkurrenter ... 8

1.3 Flera varningssignaler kvarstår ... 10

Avsnitt II: Framgångens fyra stöttepelare ... 11

2.1 Fokusera reformer och investeringar på nyckelpunkterna ... 11

2.1.1 Definiera en nationell politik för Lissabonstrategins mål ... 12

2.1.2 Mobilisera nödvändiga resurser ... 12

2.1.3 Göra läraryrket attraktivare ... 13

2.2 Göra livslångt lärande till en verklighet ... 13

2.2.1 Globala, sammanhängande och gemensamma strategier ... 13

2.2.2 Koncentrera ansträngningarna på utsatta grupper ... 13

2.2.3 Tillämpa gemensamma referenser och principer ... 14

2.3 Skapa ett Europa där utbildningen står i centrum ... 14

2.3.1 Snabbt inrätta en europeisk ram för kvalifikationer ... 14

2.3.2 Stärka den europeiska dimensionen i utbildningen ... 14

2.4 Lyfta fram programmet "Utbildning 2010" ... 15

2.4.1 Stärka arbetsprogrammets profil ... 15

2.4.2 Effektivare genomförande ... 15

Slutsatser: Stärkt samarbete och uppföljning ... 16

STATISTIKBILAGA ... 18

Slutnoter ... 26

SAMMANFATTNING

Vid Europeiska rådets möte i Lissabon i mars 2000 konstaterade stats- och regeringscheferna att ”*Europeiska unionen står inför en genomgripande förändring till följd av globaliseringen och utmaningarna från en ny kunskapsstyrd ekonomi*”. Därför fastställdes ett omfattande strategiskt mål för unionen, nämligen att till år 2010 ”*bli världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomi med möjlighet till hållbar ekonomisk tillväxt med fler och bättre arbetstillfällen och en högre grad av social sammanhållning*”. Det betonades att detta skulle kräva inte bara en ”*radikal omvandling av den europeiska ekonomin*” utan också ”*ett djärvt program för att modernisera de sociala välfärds- och utbildningssystemen*”. Detta var första gången som Europeiska rådet i denna omfattning erkände den roll som utbildningssystemen spelar i unionens ekonomiska och sociala strategi och i dess framtid.

I mars 2001 antog Europeiska rådet tre strategiska mål (och 13 delmål) som ska uppnås före år 2010: utbildningssystemen skulle koncentreras på kvalitet, tillgänglighet och öppenhet mot omvärlden. Ett år senare godkändes ett detaljerat arbetsprogram (”Utbildning 2010”) för att uppnå dessa mål. Europeiska rådet stödjer utbildningsministrarnas ambition att utbildningssystemen i Europa senast år 2010 ska vara en ”*referens i världsklass*” vad gäller kvalitet.

Så vilka framsteg har gjorts när det gäller att uppnå dessa mål, som visserligen är ambitiösa men ändå realistiska, och som nu gäller hela den utvidgade unionen? Kan unionen uppnå dessa mål senast 2010 och hinna ifatt sina främsta konkurrenter internationellt? Rådet (utbildning) och kommissionen måste besvara dessa frågor i den gemensamma rapport de ska överlämna till Europeiska rådet under våren 2004. Kommissionens avsikt med detta meddelande är att göra ett inlägg om de framsteg som gjorts och föreslå brådskande åtgärder som absolut måste genomföras.

Arbetsprogrammet ”Utbildning 2010” har genomförts i etapper sedan 2001, och uppföljningen av Köpenhamnsförklaringen har bara börjat. Vissa framsteg har gjorts, men det är för tidigt att säga i vilken omfattning. Kommissionen har dock tillgång till rapporterna från de olika arbetsgrupper som inrättats, de nationella rapporterna om utvecklingen av livslångt lärande och rörlighet samt indikatorer och färska analyser med sifferuppgifter. Vad som är oroande är att dessa källor alla tyder på en situation där det görs **ansträngningar i samtliga europeiska länder för att anpassa utbildningssystemen till ett kunskapsstyrt samhälle och en kunskapsstyrd ekonomi, men där de reformer som vidtas inte är tillräckliga och genomförs i en alltför långsam takt för att unionen ska kunna uppnå de mål som fastställts**.

De fem europeiska referenskriterier (riktmärken) som rådet (utbildning) antog i maj 2003 kommer till största delen inte att kunna uppnås före 2010. Särskilt antalet personer som deltar i livslångt lärande är fortfarande för lågt. Antalet unga som lämnar skolan i förtid och antalet personer som drabbas av social utslagning, vilket medför höga individuella, sociala och ekonomiska kostnader, är alltför högt. Det finns dessutom inga tecken på någon större ökning av övergripande investeringar (offentliga eller privata) i mänskliga resurser.

Europeiska unionen ligger fortfarande långt efter på detta område i jämförelse med sina främsta konkurrenter internationellt. Särskilt investeringar i den privata sektorn är alltför låga vad gäller högre utbildning och fortbildning. Samtidigt finns inte heller något som tyder på att tillgängliga resurser utnyttjas effektivare.

Den yrkesinriktade utbildningen klarar inte heller att tillgodose de nya behov som finns i den kunskapsbaserade ekonomin och den europeiska arbetsmarknaden – kvaliteten är otillräcklig, och utbildningen är inte tillräckligt attraktiv. Dessutom finns en växande risk för att unionen drabbas av lärarbrist. Slutligen har unionen svårigheter att återta sin plats som förstahandsval för studenter från icke-medlemsstater, en plats som tagits över av USA.

Att dessa svagheter håller i sig är desto mer oroande då effekterna av de investeringar och reformer som gjorts bara blir märkbara på medellång eller till och med lång sikt, samtidigt som slutdatumet 2010 kommer allt närmare. **Det krävs därför kraftansträngningar på flera områden om Lissabonstrategin ska bli en framgång**. För att lyckas med det anser kommissionen att det är nödvändigt att agera samtidigt på fyra prioriterade områden:

- **Koncentrera reformer och investeringar på vissa punkter i varje land, med hänsyn till situationen i respektive land och till gemensamma mål. Detta kräver strukturerat och löpande samarbete på EU-nivå för att utveckla och på bästa möjliga sätt utnyttja mänskliga resurser och få maximal utdelning på gjorda investeringar**.

- Definiera strategier för sammanhängande och globalt livslångt lärande för att säkerställa en effektiv koppling mellan alla delar av livslångt lärande och för att nationella reformer ska genomföras i ett europeiskt sammanhang.

- Bygga ett Europa där utbildning står i centrum, särskilt genom att snarast införa en europeisk referensram för högre examina och yrkesinriktad utbildning. En sådan ram är nödvändig för att skapa en sann europeisk arbetsmarknad, underlätta rörligheten och synliggöra Europa i världen.

- Ge arbetet inom ”Utbildning 2010” dess rätta plats så att det blir ett effektivare verktyg för att utarbeta och följa upp nationell politik och gemenskapspolitik, även under nästa årtionde. De utmaningar vi står inför betyder att vi måste använda metoden med öppen samordning fullt ut, samtidigt som subsidiaritetsprincipen respekteras. Kommissionen anser särskilt att det kommer att vara nödvändigt att från 2004 ha en mekanism för uppföljning av de framsteg som gjorts, med de årliga rapporterna från medlemsstaterna till kommissionen som underlag.

Om alla dessa åtgärder snabbt vidtas finns det fortfarande en möjlighet att uppnå de mål som medlemsstaterna fastställt. Om inte är risken stor att det försprång som unionens konkurrenter har kommer att bli större, och vad som är ännu värre, att Lissabonstrategin överlag riskerar att misslyckas.

INLEDNING: LISSABONSTRATEGINS AVGÖRANDE ROLL

Ett av Lissabonstrategins viktigaste bidrag är att den skyndat på unionens övergång till en ekonomi och ett samhälle som baseras på kunskap. Strategins grund är en samling sammanhängande och kompletterande åtgärder (t.ex. reformer av marknaderna för tillgångar, tjänster och kapital, antagandet av en sysselsättnings- och arbetsmarknadspolitik, reform av de sociala trygghetssystemen) som syftar till att förbättra unionens ekonomiska och sociala prestanda och säkerställa en hållbar utveckling.

Utbildningspolitiken är grunden för att skapa och överföra kunskap, och är en avgörande faktor för ett samhälles möjlighet till innovation. Den är därför en central faktor i denna nya dynamik och skapar synergieffekter med andra områden där gemenskapen vidtar åtgärder, t.ex. sysselsättning, forskning och innovation, näringslivspolitik, informationssamhället, ekonomisk politik och inre marknaden. Utbildningen tjänar på att dessa områden utvecklas, och de bidrar i sin tur till att stärka effekterna av denna utveckling. Detta betyder att utbildningssystemens roll måste erkännas, då de hör samman med större ansvar och växande behov av modernisering och omvandling, särskilt mot bakgrund av unionens utvidgning.

Mänskliga resurser är unionens främsta tillgång, och det erkänns nu att investeringar på detta område är en avgörande faktor för tillväxt och produktivitet, på samma sätt som investeringar i kapital och utrustning. Enligt uppskattningar innebär en ökning av befolkningens genomsnittliga utbildning med ett år en tillväxtökning på 5 % på kort sikt och ytterligare 2,5 % på lång sikt[1]. Det har redan visat sig att utbildning har positiva effekter på sysselsättning[2], hälsa, social integrering och aktivt medborgarskap.

Om unionen i sin helhet för närvarande inte presterar tillräckligt i den kunskapsbaserade ekonomin jämfört med sina viktigaste konkurrenter beror detta till stor del på att investeringarna i mänskliga resurser är otillräckliga. Detta konstaterande är desto mer oroande då de nya krav som det kunskapsbaserade samhället medför kommer att öka under de kommande åren. De flesta människor kommer att arbeta längre, och ekonomiska och tekniska förändringar sker allt snabbare, vilket innebär att medborgarna måste uppdatera sin kunskap och sina kvalifikationer allt oftare. Samtidigt genererar kunskapssamhället nya behov vad gäller social sammanhållning, aktivt medborgarskap och personlig utveckling, behov som bara kan uppfyllas genom utbildning.

I detta sammanhang antogs vid Europeiska rådets möte i Stockholm i mars 2001 tre strategiska mål (och 13 delmål) för utbildningssystemen, där man fokuserar på kvalitet, tillgänglighet och att öppna utbildningssystemen mot omvärlden[3]. Året efter godkände Europeiska rådet vid sitt möte i Barcelona arbetsprogrammet för genomförandet av dessa mål (”Utbildning 2010”)[4]. Detta program utgör den strategiska referensramen för utvecklingen av utbildningspolitiken på gemenskapsnivå i syfte att senast år 2010 se till att Europas utbildningssystem är en ”referens i världsklass” vad gäller kvalitet.

I detta meddelande beskrivs nuläget, och man fastställer de utmaningar som väntar och föreslår brådskande åtgärder som måste vidtas om de fastställda målen ska kunna uppnås. Meddelandet utgör grunden för den gemensamma rapport från kommissionen och rådet (utbildning) om genomförandet av arbetsprogrammet som ska överlämnas till Europeiska rådet i mars 2004[5]. Det åtföljs av ett arbetsdokument från kommissionen

som beskriver det arbete som hittills genomförts och där man går igenom unionens ställning avseende de indikatorer och referensnivåer som har valts[6].

Om Lissabonstrategins mål ska kunna uppnås måste politiken för allmän utbildning integreras med politiken för yrkesinriktad utbildning. Därför rapporteras i detta meddelande också om genomförandet av rekommendationen och handlingsplanen för rörlighet[7], rådets (utbildning) resolution om livslångt lärande[8] och ministerförklaringen från Köpenhamn om ”närmare europeiskt samarbete i fråga om yrkesutbildning”[9]. Den bygger också på uppföljningen av ett antal meddelanden från kommissionen, särskilt de som gäller det brådskande behovet av att investera mer och effektivare i mänskliga resurser[10], universitetens roll i kunskapens Europa[11], nödvändigheten av att värdera forskaryrket i Europa[12] och jämförelser av prestandan inom utbildning i Europa och i resten av världen.

AVSNITT I: MYCKET ÅTERSTÅR ATT GÖRA PÅ KORT TID

Som nyligen betonades vid Europeiska rådets möte i Bryssel i oktober 2003[13] ska utveckling av mänskliga resurser prioriteras för att främja tillväxten inom unionen, särskilt genom ökade investeringar i utbildning och bättre integration med social- och sysselsättningspolitiken. I de riktlinjer för sysselsättningen som Europeiska rådet antog i juni 2003[14] läggs samtidigt tonvikten vid utveckling av mänskliga resurser, utbildning och livslångt lärande.

Utbildningssystemen återspeglar i stor omfattning de strukturer som är unika för varje land och de tendenser som finns i samhället. Att ändra dessa strukturer är en process på medellång eller till och med lång sikt. De debatter och reformer som redan ägt rum i (de nuvarande och framtida) medlemsstaterna i Europeiska unionen visar att de som ansvarar för utbildning håller på att organisera sig för att kunna möta de problem de står inför: de har börjat anpassa sina system till det kunskapsbaserade samhällets utmaningar, även om det sker från olika utgångslägen och i olika takt.

Då det bara är två år sedan arbetsprogrammet antogs är det ännu inte möjligt att mäta exakt hur stora framsteg som gjorts. Å andra sidan är det möjligt, och i det här läget mycket viktigt, att bedöma hur mycket som kvarstår att göra om de ambitiösa men realistiska målen ska kunna nås gemensamt. Alla rapporter och indikatorer visar på samma sak, nämligen att **om reformen fortskrider i den nuvarande takten kommer unionen inte att kunna nå sina utbildningsmål**. Det finns fortfarande alltför många brister som hindrar utvecklingen. De framtida medlemsstaterna måste dessutom hinna ikapp de nuvarande vad gäller att utveckla en ekonomi och ett samhälle baserat på kunskap.

Situationen är alltmer oroväckande då det tar tid för effekterna av reformerna att slå igenom, och måldatumet 2010 inte är alltför långt borta.

1.1 Otillräckliga framsteg

1.1.1 Grunden för samarbete på plats

I arbetsprogrammet för utbildningssystemens mål upprättas, på ett mer strukturerat sätt än vad som gjorts hittills, ett område för samarbete mellan 31 europeiska länder[15] där de berörda aktörerna (företrädare för det civila samhället, arbetsmarknadens parter i

Europa) och internationella organisationer (OECD, Unesco, Europarådet) deltar. Det täcker alla system och alla nivåer av allmän och yrkesinriktad utbildning och beaktar nya politiska initiativ, särskilt vad gäller att utveckla e-lärande[16], främja utbildning i främmande språk och språklig mångfald[17] och göra de europeiska systemen för högre utbildning attraktivare[18].

I enlighet med den tidsplan som fastställts har arbetsgrupper inrättats i omgångar sedan andra halvåret 2001 för att genomföra de gemensamma målen. Denna första fas var nödvändig för att kartlägga prioriterade områden, inventera befintlig erfarenhet, utarbeta en preliminär lista över indikatorer för att mäta framsteg och för att säkerställa att alla berörda parter var överens om vad som skulle göras. Med detta som grund har de flesta av arbetsgrupperna samlat in och valt ut exempel på bästa praxis från den politik och strategi som tillämpats i olika länder. Dessa exempel kommer att undersökas senare. Samtliga arbetsgrupper betonar i sina rapporter att nationella åtgärder måste förstärkas på viktiga områden inom ”Utbildning 2010” och att det krävs starkare gemenskapsinsatser till stöd för det nationella arbetet[19].

Uppföljningen av Köpenhamnsförklaringen har gett konkreta preliminära resultat. Ett förslag till ett gemensamt europeiskt ramverk för insyn vad gäller kvalifikationer och kunskaper (det nya ”Europass”), som innebär en rationalisering av befintliga verktyg, kommer att läggas fram av kommissionen innan året är slut. Det har också fastställts ett gemensamt referensramverk för att förbättra kvaliteten på yrkesutbildning, bl.a. kriterier och nyckelindikatorer för kvalitetskontroll. Slutligen har det gjorts förberedelser för att inrätta ett europeiskt system för poängöverföring i syfte att stimulera rörligheten inom yrkesutbildning.

1.1.2 Brist på sammanhängande strategier för livslångt lärande

Efter Europeiska rådets möte i Feira i juni 2000 började kommissionen och medlemsstaterna arbetet med att utforma och genomföra övergripande sammanhängande strategier för livslångt lärande. En analys av de nationella bidrag som inkom i samband med uppföljningen av rådets (utbildning) resolution[20] visar att man redan noterat såväl framsteg som brister vid analysen av de nationella handlingsplanerna för sysselsättning[21]. I många länder är vissa delar av det livslånga lärande inte tillräckligt utvecklat[22].

De brister som måste åtgärdas beror ofta på att man i alltför hög grad inriktar sig på kraven för anställbarhet, eller enbart på att ge hjälp till dem som inte har fullgjort en grundläggande utbildning. Detta kan motiveras, men utgörs inte i sig en strategi för livslångt lärande som verkligen är integrerad, sammanhängande och tillgänglig för alla.

1.1.3 Inget kunskapens Europa utan ett Europa för högre utbildning

Den högre utbildningen har ännu inte riktigt funnit sin plats inom ”Utbildning 2010”. På flera viktiga punkter har det gjorts eller förberetts avsevärda framsteg inom ramen för Bolognaprocessen. Vid ett möte nyligen i Berlin[23] gjorde ministrarna ett förnyat åtagande att skapa en europeisk referensram för examina på universitetsnivå, och de efterlyste en påskyndning av de nödvändiga reformerna av utformningen av examensbevis, kvalitetskontrollsystem och ömsesidigt erkännande av utbildningsbevis. De underströk också vikten av att stärka synergierna mellan det europeiska området för

högre utbildning och det europeiska området för forskningsverksamhet. De har också infört en metod för att övervaka framstegen i alla deltagande länder.

Även om dessa framsteg är viktiga får vi inte glömma att den högre utbildningens roll i den övergripande Lissabonstrategin går långt utöver det program för strukturreform som inletts genom Bolognadeklarationen. Universitetens roll täcker så olika och viktiga områden som utbildning av lärare och framtida forskare och deras rörlighet inom unionen, europeisk kulturs, vetenskaps och europeiska värderingars plats i världen, ett öppnare förhållande till näringslivet, regioner och samhället i allmänhet och integrering av sociala och medborgarinriktade dimensioner i kurser. Med sitt meddelande ”Universitetens roll i kunskapens Europa”[24] inledde kommissionen ett samråd med samtliga aktörer inom universitetsvärlden om nyckelfrågor som finansiering, institutionernas mångfald vad gäller funktion och prioriteter, inrättande av kompetenscentrum, olika karriärvägar och arbete i nätverk. I de kommentarer och förslag som samlats in betonas den europeiska dimensionen i dessa frågor, och det påvisas att åtgärder på dessa områden måste utföras i nära anslutning till Lissabonmålen. Kommissionen kommer att informera om sina slutsatser och förslag gällande högre utbildning i Europa under våren 2004.

1.1.4 Yrkesinriktad utbildning: otillräcklig kvalitet och inte tillräckligt attraktiv

Utbildningssystemen spelar en avgörande roll när det gäller att ge människor de färdigheter och kvalifikationer som efterfrågas på arbetsmarknaden. Ändå är kvaliteten på den yrkesinriktade utbildningen mycket ojämn i Europa, och få länder har verkligen tagit itu med att göra yrkesinriktad utbildning och lärlingsplatser ett lika attraktivt alternativ som allmän utbildning. Samtidigt råder brist på kvalificerad arbetskraft in om många sektorer, särskilt vad gäller ingenjörer och specialiserade tekniker. För att åtgärda denna situation krävs avsevärda ansträngningar under de närmaste åren, särskilt genom förstärkt samarbete på europeisk nivå enligt Köpenhamnsförklaringen.

1.1.5 Otillräcklig rörlighet inom utbildningen

De nationella rapporter som skickats in som ett led i genomförandet av rekommendationen om rörlighet[25] visar vilka ansträngningar som gjorts för att främja rörlighet, bl.a. genom att avlägsna (administrativa eller rättsliga) hinder för rörlighet. De visar att trots att det gjorts framsteg saknar de flesta medlemsstater verkliga strategier för att underlätta och främja rörlighet. Bristande finansiering och motivation (som främst beror på de svårigheter som hänger samman med akademiskt och professionellt erkännande) fortsätter att utgöra ett hinder för studenternas rörlighet. Rörligheten i den utvidgade unionen berör årligen endast 120 000 Erasmus-studenter (0,8 % av det totala antalet) och 45 000 ungdomar i utbildning (Leonardo da Vinci-programmet). Dessa siffror visar en stadig förbättring, men ligger fortfarande långt under vad kommissionen anser nödvändigt. Målet för 2010 är att avsevärt öka antalet deltagare i Erasmusprogrammet och rörligheten inom såväl allmän som yrkesinriktad utbildning.

1.2 Unionen fortsätter att halka efter sina konkurrenter

Europeiska unionen som helhet ligger efter USA och Japan vad gäller nivåerna på investeringar i den kunskapsbaserade ekonomin och det kunskapsbaserade samhället, även om vissa medlemsstater har nivåer som är jämförbara med eller bättre än dessa två länders. En viss förbättring skedde under 1990-talets andra hälft, men inte tillräckligt

för att man ska tro att vi kan hinna ikapp före år 2010. En del av unionens eftersläpning beror på vissa svagheter i utbildningssystemen jämfört med konkurrenterna.

– **Bristande investeringar i mänskliga resurser**

Vid Europeiska rådets möte i Lissabon uppmanades medlemsstaterna att se till att ”investeringar per capita i mänskliga resurser [bör] väsentligt ökas år för år”. Under 2000 var de offentliga investeringarna i utbildning 4,9 % av BNP i EU, jämförbart med 4,8 % i USA och 3,6 % i Japan. Under år 1995–2000 minskade de offentliga investeringarna i de flesta av medlemsstaterna. Dessutom lider unionen av underinvestering från den privata sektorn, framförallt i högre utbildning och fortbildning. Jämfört med EU är de privata investeringarna i USA fem gånger högre (2,2 % av BNP jämfört med 0,4 %) och tre gånger högre i Japan (1,2 %). Utgifterna per student är dessutom större i USA och Japan än i EU på alla utbildningsnivåer. Skillnaden är störst inom högre utbildning: USA satsar mellan två och fem gånger mer per student än EU-länderna.

– **För få personer som tar högre examina**

För att kunna konkurrera i den kunskapsbaserade ekonomin behöver EU också tillräckligt många personer med högre examina från sådan utbildning som efterfrågas på den europeiska arbetsmarknaden. Det faktum att utbildningen på gymnasienivå halkar efter påverkar också den högre utbildningen.

I genomsnitt har 23 % av männen och 20 % av kvinnorna i åldern 25–64 högre utbildning. Denna siffra är avsevärt lägre än den för Japan (36 % av männen och 32 % av kvinnorna) och USA (37 % av den sammanlagda befolkningen).

– **EU är mindre attraktivt än sina konkurrenter**

Utbildningsministrarna har satt upp målet att göra EU till "*det högst prioriterade målet för studerande, vetenskapsmän och forskare från andra regioner i världen*". Detta centrala mål är också ett test: om EU lyckas locka till sig flera studenter kan man också bättre föra fram sina värderingar och på så sätt ge dem bättre spridning och öka sin konkurrenskraft. EU är, tillsammans med USA, den enda regionen i världen som är nettomottagare när det gäller rörlighet, men en majoritet av studenterna från Asien och Sydamerika väljer att studera i USA. Det finns dessutom mer än dubbelt så många europeiska studenter i USA som det finns amerikanska studenter i EU. De förra tar normalt examen vid värduniversitetet, oftast på avancerade nivåer eller i naturvetenskapliga och tekniska ämnen. De senare kommer till Europa för en kortare tid, som del av sin universitetskurs, vanligen på ett tidigt stadium i utbildningen och oftast för att studera humanistiska eller samhällvetenskapliga ämnen.

EU "producerar" fler personer med universitetsexamen och fler doktorer i naturvetenskap och teknik än USA och Japan (25,7 % av det totala antalet personer med examen från högre utbildning för EU jämfört med 21,9 % för Japan och 17,2 % för USA). Samtidigt är andelen forskare i den aktiva befolkningen mycket lägre i EU (5,4 forskare per 1000 personer år 1999) än i USA (8,7) och Japan (9,7), särskilt i privata företag. Den europeiska arbetsmarknaden är mycket mer begränsad för forskare, som ofta lämnar EU för att arbeta någon annanstans (främst i USA där arbetsvillkoren är bättre) eller beslutar sig för att byta yrke[26].

1.3 Flera varningssignaler kvarstår

De europeiska indikatorerna och referensnivåerna (riktmärkena) är viktiga instrument för den öppna samordningsmetoden. Utan dem skulle programmet "Utbildning 2010" tappa mycket av sin relevans[27]. Utbildningsministrarna tog ett avgörande steg i maj 2003 då de kom överens om fem mätbara mål som ska uppnås senast 2010[28]. **En analys av dagsläget i EU visar ändå att det finns stora brister som måste åtgärdas om de gemensamma målen ska kunna uppnås**[29] :

– **Alltför många lämnar skolan i förtid**

Unionen har prioriterat åtgärder för att förhindra att unga lämnar skolan i förtid. Under 2002 befann sig nära 20 % av alla ungdomar i åldern 18–24 år i EU i kunskapssamhällets utkanter. Utbildningsministrarna har kommit överens om få ned denna siffra till 10 % före år 2010. Det krävs mycket arbete i de flesta medlemsstater, men när de nya medlemsstaterna räknas med kommer det att innebära en avsevärd förbättring av det genomsnittliga värdet i unionen.

– **Risk för brist på kvalificerade lärare**

I genomsnitt är 27 % av grundskolelärarna och 34 % av gymnasielärarna i EU över 50 år. Fram till år 2015 behöver över 1 miljon lärare utbildas och rekryteras. Denna omfattande förnyelse av lärarkåren i de flesta av medlemsstaterna är både en enorm utmaning och en möjlighet. Men det är svårt att locka folk till läraryrket, och EU kan mycket väl komma att drabbas av stor brist på kvalificerade lärare, något som nyligen påpekats av OECD[30]. Denna allvarliga situation ger upphov till frågan om hur läraryrket kan göras attraktivare och hur man kan locka till sig och behålla de som verkligen har talang för yrket. Det behövs också fortbildning av hög kvalitet för att förbereda lärarna för deras nya roll.

– **Alltför få kvinnor studerar naturkunskap och teknik**

Vid Europeiska rådets möte i Stockholm i mars 2001 betonades nödvändigheten av att uppmuntra ungdomar, särskilt flickor, att intressera sig för naturvetenskapliga och tekniska yrken. Mycket av unionens kapacitet för forskning och innovation hänger på detta. Rådet (utbildning) har fastställt två mål: att öka antalet studenter i dessa ämnen med 15 % före 2010 och att åtgärda obalansen mellan kvinnor och män. Det första målet kan troligen uppnås, men för att uppnå det andra krävs mer arbete: i EU-länderna finns det för närvarande 2–4 gånger fler män än kvinnor i naturvetenskapliga och tekniska yrken.

– **Närmare 20 % av ungdomarna får aldrig grundläggande färdigheter**

Alla behöver vissa grundläggande färdigheter för att kunna lära sig mer, arbeta och utvecklas i kunskapssamhället. Förutom traditionella baskunskaper (läsa, skriva och räkna) krävs även nyare kunskaper (främmande språk, företagande, social och medborgerlig kompetens, kunskaper i dator- och kommunikationsteknik). Samtidigt saknar 17,2 % av 15-åringarna i EU grundläggande läsfärdigheter, och unionen har fortfarande långt kvar till det mål som medlemsstaterna fastställt, nämligen att minska denna siffra med 20 % före år 2010.

Vad gäller kunskaper i främmande språk finns det fortfarande ingen indikator för att mäta detta[31]. En viss ökning av antalet främmande språk som elever på gymnasienivå studerar har dock observerats. I början av 90-talet var siffran 1,2 språk per elev, år 2000 var det 1,5. Detta ligger dock långt ifrån det mål Europeiska rådet fastställde i Barcelona i mars 2002, att säkerställa att alla elever lär sig minst två främmande språk.

– **För få vuxna deltar i fortbildning**

I det kunskapsbaserade samhället måste människorna löpande uppdatera och förbättra sina kunskaper och färdigheter. Trots de framsteg som gjorts krävs extra insatser i de flesta medlemsstater, särskilt de nya, för att nå målet på en ökning med 12,5 % av antalet vuxna som deltar i fortbildning.

Under 2002 var siffran för unionen cirka 8,5 %, dvs. en ökning på endast 0,1 % jämfört med 2001. Denna siffra, som ökat stadigt sedan mitten av 90-talet, har dessutom legat stilla de senaste fyra åren.

AVSNITT II: FRAMGÅNGENS FYRA STÖTTEPELARE

Ovanstående iakttagelser ger varningssignaler om situationen för utbildningssystemen i Europa och deras strukturella brister. De visar att det omgående behövs reformer och att Lissabonstrategin måste drivas vidare på ett kraftfullare sätt. Om det inte genomförs mer djupgående reformer, och om de hållbara investeringarna inte ökar, kommer de brister som finns idag att förvärras. Detta kan medföra att unionen inte kan uppnå sina mål och att såväl de som ansvarar för utbildningssystemen som Europeiska rådet självt får svårigheter.

För att stödja det arbete som medlemsstaterna gör föreslår kommissionen att framtida åtgärder grundas på fyra stöttepelare som gör det möjligt att göra arbetet till en framgång, förutsatt att det sker samordnat och vid rätt tidpunkt:

– Fokusera reformer och investeringar på nyckelpunkterna.

– Göra livslångt lärande till en verklighet.

– Skapa ett Europa där utbildningen står i centrum.

– Lyfta fram programmet "Utbildning 2010".

Dessa förslag grundas särskilt på slutsatserna från de arbetsgrupper som inrättats i samband med programmet och på analysen av de nationella rapporterna om livslångt lärande och rörlighet.

2.1 Fokusera reformer och investeringar på nyckelpunkterna

Vid det informella möte som utbildningsministrarna från EU:s nuvarande och blivande medlemsstater höll i Milano (tillsammans med ministrarna för sysselsättning och socialpolitik) underströks vikten av ett strukturerat samarbete för att stödja utvecklingen av humankapital och av regelbunden uppföljning av de framsteg som gjorts inom arbetsprogrammet för uppföljning av målen för utbildningssystemen i Europa i syfte att uppnå Lissabonstrategins mål[32].

Vilka resurser som behövs inom utbildningen, och hur effektivt de utnyttjas, är något som bör diskuteras mellan ministrarna på gemenskapsnivå. Kommissionen anser också **att en högnivågrupp från och med 2004 bör få uppgiften att se över nationell politik på området och kartlägga de områden där samarbetet omgående behöver förstärkas**. De åtgärder som vidtagits i samband med projektet "Utbildningens ekonomi" som kommissionen inlett kommer att bidra till detta arbete, särskilt när det gäller att kartlägga de områden och grupper där investeringar kan få störst effekt. Studier och analyser som genomförts av internationella organisationer, t.ex. OECD, bör också utnyttjas i större omfattning så att EU kan tillägna sig bästa praxis på internationell nivå.

2.1.1 Definiera en nationell politik för Lissabonstrategins mål

Övergången till ett kunskapsstyrt samhälle och de nya kraven detta ställer på livslångt lärande kräver radikala förändringar av utbildningssystemen. På ett så stort område går det inte att reformera allt samtidigt. De prioriteringar som avgör vilka reformer och åtgärder som bör genomföras först beror på de villkor och begränsningar som är specifika för landet i fråga. När man gör dessa överväganden är det viktigt att också beakta de gemensamma mål som fastställts på EU-nivå i samband med Lissabonstrategin.

För att stärka sammanhållningen mellan nationella åtgärder och gemenskapsåtgärder, och för att möjliggöra ett mer strukturerat samarbete mellan medlemsstaterna, föreslår kommissionen att **varje land informerar om sina nationella politiska prioriteringar på kort och medellång sikt vad gäller investeringar i och reform av utbildningssystemen, liksom hur dessa prioriteringar bidrar till att uppfylla de europeiska målen för 2010**. Detta bör göra det möjligt att, med avseende på Lissabonstrategin, klarlägga vilka områden som direkt kan medföra fördelar för respektive land och dess medborgare i kunskapssamhället, och vilka som kräver mer långsiktiga reformer och investeringar.

2.1.2 Mobilisera nödvändiga resurser

I det nuvarande ekonomiska klimatet är det viktigare än någonsin att "avsevärt öka" investeringarna i mänskliga resurser, såsom Europeiska rådet i Lissabon efterlyste, då det är en förutsättning för framtida tillväxt. Enligt de övergripande riktlinjerna för den ekonomiska politiken 2003–2005[33] och de sysselsättningspolitiska riktlinjerna måste medlemsstaterna vidta åtgärder för att främja investeringar i kunskap, bl.a. genom att förbättra utbildningssystemens kvalitet och effektivitet. Detta är också i linje med de nya riktlinjerna för sysselsättningspolitiken, där främjande av humankapital, utbildning och livslångt lärande prioriteras[34]. De nödvändiga resurserna kan hämtas från flera källor:

- **Ökade offentliga investeringar på vissa nyckelområden**: Kommissionen har redan betonat[35] att riktade ökningar av offentliga investeringar kan uppnås inom nuvarande budgetbegränsningar. På nationell nivå kan detta ske genom att ineffektivitet åtgärdas och befintliga resurser omfördelas till utbildning från andra sektorer där den sociala och ekonomiska utdelningen är mer begränsad.

- Ökade **bidrag från den privata sektorn**, särskilt inom högre utbildning, vuxenutbildning och fortbildning. Även om de offentliga myndigheterna inte bör

frånsäga sig något av sitt ansvar, förefaller det mer motiverat med privata investeringar på dessa områden än när det gäller obligatorisk undervisning (sett mot bakgrund av de krav som kunskapssamhället och budgetbegränsningarna ställer). Därför behövs också incitament för att öka investeringar från näringslivet (särskilt små och medelstora företag) och individer.

– **På gemenskapsnivå** spelar också strukturfonderna och Europeiska investeringsbanken[36] en roll när det gäller att bidra till utveckling av humankapitalet. Medlemsstaterna bör utnyttja dem i större grad för investeringar i utbildning, med hänsyn till målen i Lissabonstrategin.

De ökade resurserna ska naturligtvis ge konkreta resultat, dvs. antalet mottagare ska öka, liksom deras kvalifikationer och kvaliteten på utbildningen. Ett bättre utnyttjande av resurserna är lika viktigt som nivån på investeringarna.

2.1.3 Göra läraryrket attraktivare

Om reformerna blir en framgång eller inte beror helt på lärarnas motivation och kvaliteten på deras utbildning. För att åtgärda den lärarbrist som hotar framöver och locka fler till yrket måste åtgärder vidtas för att göra yrket attraktivare, locka dem med bäst talang och behålla dem i yrket (vilket bland annat kan ske genom uppmuntran och ersättning för goda arbetsinsatser[37]), särskilt i anslutningsländerna, där problemet är störst. Dessutom måste lärarna förberedas för sin nya roll i kunskapssamhället och i arbetet med att reformera utbildningssystemen. **Varje land bör senast 2005 utarbeta en handlingsplan för fortbildning av lärare som uppfyller följande krav: Utbildningen ska stärkas avsevärt, vilket experterna i den ansvariga arbetsgruppen redan har understrukit, men den bör också vara kostnadsfri, hållas på arbetstid (som är fallet för så många andra yrken) och ha en positiv effekt på karriärutvecklingen**.

2.2 Göra livslångt lärande till en verklighet

2.2.1 Globala, sammanhängande och gemensamma strategier

De nya behov som livslångt lärande medför kräver radikala reformer och nationella strategier som verkligen är globala, sammanhängande och gemensamma, och som är i fas med situationen i hela Europa. Kommissionen betonar de mycket detaljerade riktlinjer för detta som finns i dess meddelande från november 2001 och i rådets (utbildning) resolution från juni 2002. **Senast 2005 ska alla länder ha utarbetat en strategi av denna typ som omfattar alla berörda parter, liksom en sammanhängande handlingsplan för att genomföra strategin, vilken ska täcka alla delar av utbildningssystemen (formella eller icke-formella)**.

2.2.2 Koncentrera ansträngningarna på utsatta grupper

Ungdomar, högkvalificerade arbetstagare och de aktiva är de som har bäst möjligheter vad gäller livslångt lärande. De är medvetna om de fördelar det medför att uppdatera sina färdigheter, och är därför motiverade.

Däremot har lågutbildade arbetstagare, äldre arbetstagare, utsatta grupper, de som bor i mindre gynnade områden eller ytterområden samt människor med inlärningssvårigheter ofta mindre kunskap om de utbildningsmöjligheter som finns. De anser att skolor och de

program de erbjuder inte är relevanta för deras behov och livsvillkor. **En av de viktigaste utmaningarna är att öka dessa gruppers medvetenhet om de fördelar utbildning medför och att göra utbildningssystemen attraktivare, mer tillgängliga och bättre anpassade till dessa gruppers behov**. I gemenskapens uppföljning av genomförandet av de nationella strategierna för livslångt lärande kommer man att ägna särskild uppmärksamhet åt detta.

2.2.3 Tillämpa gemensamma referenser och principer

De nationella strategierna måste ha EU-förankring. Detta är en förutsättning för att de ska bli effektiva på nationell nivå och ändå passa in i ett europeiskt sammanhang. Gemensamma referenser och principer är mycket användbara när det gäller att utveckla ömsesidigt förtroende mellan nyckelaktörerna och på så sätt uppmuntra reformer.

Sådana gemensamma referenser håller på att utvecklas eller antas för flera viktiga aspekter av livslångt lärande. De gäller bl.a. den nya ramen för insyn (det nya Europass), principerna för erkännande av icke-formellt och formellt lärande[38], definitionen av de nyckelfärdigheter som alla måste ha och som är en förutsättning för att lyckas med vidare utbildning[39], definitionen av de färdigheter och kunskaper lärare behöver för att kunna hantera sina nya roller[40] samt de grundläggande principer som måste iakttas för att få rörlighet av god kvalitet[41]. **Dessa gemensamma referenser bör vara på plats senast 2005 och det är en prioritet att se till att de används systematiskt i alla länder**.

2.3 Skapa ett Europa där utbildningen står i centrum

2.3.1 Snabbt inrätta en europeisk ram för kvalifikationer

Den europeiska arbetsmarknaden kan inte fungera smidigt och effektivt utan en europeisk ram som gemensam referens för erkännande av kvalifikationer och kunskap. Detta är en fråga som får avsevärda konsekvenser för alla medborgare och för samhället självt: lika möjligheter på den europeiska arbetsmarknaden och utvecklingen av det europeiska medborgarskapet beror också på i vilken utsträckning européerna kan få sina utbildningsbevis erkända överallt inom EU.

En sådan ram måste naturligtvis grundas på de nationella ramverken, som i sin tur måste vara sammanhängande och täcka alla nivåer av grundläggande utbildning och fortbildning. Ömsesidigt förtroende kräver kvalitetssäkringsinstrument som är kompatibla och trovärdiga och kan erkännas ömsesidigt. I detta avseende bör den "gemensamma referensramen" för utvecklingen av yrkesutbildning av god kvalitet (som del av uppföljningen av Köpenhamnsförklaringen) och inrättandet av en plattform för kvalitetssäkring eller ackreditering av högre utbildning (i samband med Bolognaprocessen) vara högprioriterade. **Kommissionen kommer att göra allt den kan för att uppnå detta före 2005 och förväntar sig att medlemsstaterna gör detsamma**.

2.3.2 Stärka den europeiska dimensionen i utbildningen

Femtio år efter det att det europeiska samarbetet inleddes visar européerna fortfarande inte tillräckligt intresse för det, inte heller stödjer de EU fullständigt. Det har gjorts framsteg, främst tack vare de effekter gemenskapsåtgärder och -program har haft på

områdena utbildning och ungdom, men trots det bekräftar undersökningar regelbundet att det finns stort behov av att stärka EU:s förankring bland dess medborgare[42]. Denna fråga stod i centrum för det arbete som utfördes av konventet om EU:s framtid[43], som hade som mål att få européerna att i större omfattning ställa sig bakom idén om europeisk integration. Här spelar skolan en viktig roll, då den kan se till att alla är informerade om och förstår betydelsen av europeisk integration.

Senast år 2010 bör alla utbildningssystem kunna säkerställa att deras elever i slutet av sin utbildning har den kunskap och de färdigheter de behöver för att vara förberedda på sin roll som framtida EU-medborgare. Detta kräver bl.a. att språkundervisningen förstärks på alla nivåer, och att den europeiska dimensionen stärks i lärarutbildningen och i grundskolans undervisningsplan.

Det har utvecklats många intressanta initiativ på nationell nivå, men de uppvisar ofta bristande samordning och effektivitet. **Att senast 2005 definiera en gemensam referens för en kunskapsprofil som alla elever ska förvärva bör göra det möjligt att stödja och underlätta nationella åtgärder på området**, både vad gäller lagstiftning och avseende produktion av lämpligt material och lämpliga instrument.

2.4 Lyfta fram programmet "Utbildning 2010"

2.4.1 Stärka arbetsprogrammets profil

Programmet "Utbildning 2010" kan bara lyckas på nationell nivå och gemenskapsnivå om det får sin rättmätiga plats i den övergripande Lissabonstrategin. De mål som fastställts för utbildningssystemen kommer att gälla även de kommande åren. De måste alltså vara tillräckligt flexibla för att kunna anpassas till den föränderliga verkligheten och till nya behov.

De två första årens erfarenheter visar att det finns behov av att höja programmets profil överlag. Om utbildningssystemen ska vara en drivande kraft i Lissabonstrategin **måste deras viktiga roll bekräftas i Europeiska rådets slutsatser**. **Likaså är det viktigt att "Utbildning 2010" verkligen blir en central del i utformandet av den nationella politiken**.

I framtiden bör länderna bättre styra sin energi och åtgärda den nuvarande bristen vad gäller intressenternas och det civila samhällets engagemang så att programmet blir synligare och får större effekt på nationell nivå. Löpande åtgärder för att informera om och optimalt utnyttja programmet behövs både på nationell nivå och på gemenskapsnivå.

2.4.2 Effektivare genomförande

– I framtiden måste alla möjligheter som den öppna samordningsmetoden erbjuder utnyttjas för att göra åtgärden så effektivt som möjligt. Arbetsprogrammet "Utbildning 2010" är ett komplext program som tagit avsevärda finansiella och mänskliga resurser i anspråk, vilket gjort det möjligt att bana väg för samarbete. För den tid som följer tänker kommissionen, efter samråd med arbetsgrupperna (även de som inrättats för att följa upp Köpenhamnsförklaringen), vidta nödvändiga åtgärder för att bättre definiera gruppernas mandat, rationalisera metoderna och stärka synergierna. Detta betyder i synnerhet mer djupgående

tekniska debatter, möten med flera grupper för att diskutera gemensamma problem och diskussion om arbetsgruppernas rekommendationer med en större publik. Att direkt involvera ansvariga på olika nivåer gör åtgärden mer produktiv.

– Om åtgärden ska få önskad effekt krävs också sammanhållning mellan olika initiativ som tas på utbildningsområdet. Senast 2006 bör åtgärder som gäller allmän och yrkesinriktad utbildning, livslångt lärande och rörlighet ha integrerats. För de 31 länder som deltar i "Utbildning 2010" bör samordningen med Bolognaprocessen också förstärkas. **Rent allmänt kommer det i framtiden att vara mindre motiverat med fristående parallella åtgärder, oavsett om det är inom högre utbildning eller yrkesutbildning, såvida det inte är uppenbart effektivare**.

– Det arbete som hittills utförts har koncentrerats på nyckelområden där det saknas relevanta och jämförbara data för att övervaka vilka framsteg som gjorts i förhållande till de fastställda målen. Kvaliteten på befintliga indikatorer måste förbättras, och det bör fastställas prioriteter för att utveckla en begränsad uppsättning nya indikatorer där man beaktar det arbete som utförts av organ som är verksamma på området. På grundval av detta kommer den ständiga gruppen för indikatorer och samtliga befintliga arbetsgrupper att inbjudas att före mitten av 2004 föreslå en begränsad lista över nya indikatorer som ska utvecklas och hur detta ska ske[44].

SLUTSATSER: STÄRKT SAMARBETE OCH UPPFÖLJNING

Allvaret i den nuvarande situationen och det faktum att de åtgärder som behövs inom utbildning är brådskande är fakta som inte kan ignoreras av stats- och regeringscheferna vid nästa möte med Europeiska rådet, som är planerat till våren 2004. Det är viktigt att Europeiska rådet bekräftar den centrala roll som utbildningspolitiken spelar i arbetet med att göra Lissabonsstrategin till en framgång, men det är också nödvändigt att rådet uppmanar till snabbare nationella reformer och förstärkt samarbete på europeisk nivå. Alla nödvändiga resurser måste sättas in och utnyttjas bättre, även medel från strukturfonderna, Europeiska investeringsbanken och den framtida generationens gemenskapsprogram på utbildningsområdet, så att det kan göras betydande framsteg under de kommande åren.

Det återstår inte mycket tid för de åtgärder som ska vidtas före 2010, och för att inte tappa fart anser kommissionen att det är nödvändigt med en mer strukturerad och systematisk uppföljning av de framsteg som gjorts hittills. Kommissionen föreslår därför att **medlemsstaterna varje år från och med 2004 överlämnar en konsoliderad rapport till kommissionen om samtliga åtgärder som vidtagits på utbildningsområdet och som bidrar till att genomföra Lissabonstrategin med avseende på fastställda mål, framsteg som gjorts och de fyra strategiska stöttepelare som nämns tidigare**. Inom den integrerade metoden bör rapporten ersätta de särskilda rapporter om rörlighet och strategier för livslångt lärande som för närvarande utarbetas, och den skulle också (från och med ministermötet i Berlin) kunna inkludera Bolognaprocessen. Den berör emellertid inte de rapporter som medlemsstaterna varje år ska utarbeta om hur långt de har hunnit i sina nationella handlingsplaner i arbetet med att genomföra målet om livslångt lärande, som fastställs i de sysselsättningspolitiska riktlinjerna och i de rekommendationer som utarbetas

individuellt för varje land. Dessa nationella rapporter om utbildningssystemens bidrag till Lissabonstrategin bör naturligtvis samordnas med rapporterna om sysselsättningspolitik och social integrering.

Detta skulle vara ett stort steg på vägen mot att förbättra den öppna samordningsmetodens inverkan och effektivitet på utbildningsområdet. Kommissionen skulle kunna analysera rapporterna och med dem som underlag utarbeta en årlig rapport som skulle vara till nytta för samtliga aktörer och beslutsfattare. Rapporten skulle kunna vara ett bidrag till den sammanfattningsrapport som kommissionen varje år utarbetar till Europeiska rådets vårmöte. Den skulle också kunna fungera som utgångspunkt för den gemensamma rapport som kommissionen och rådet (utbildning) från och med 2006 eventuellt ska lägga fram vartannat år som del av förberedelserna för Europeiska rådets vårmöte.

Övriga år (udda år) skulle de nationella rapporterna efter överenskommelse med kommissionen och rådet (utbildning) kunna fokusera på olika aspekter av utbildning som har särskild betydelse för de utbildningsrelaterade, ekonomiska och sociala målen i Lissabonstrategin.

STATISTIKBILAGA

Andel av befolkningen i åldern 18–24 år som endast har högstadieutbildning och som inte studerar, 2002

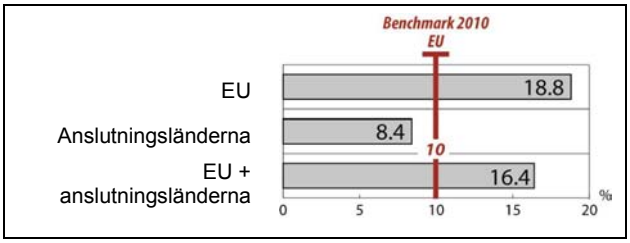

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökning
Kommentar: EU-aggregaten inkluderar inte Förenade kungariket, då man ännu inte kommit överens om en definition av avslutad gymnasieutbildning.
Malta: Uppgifter saknas.

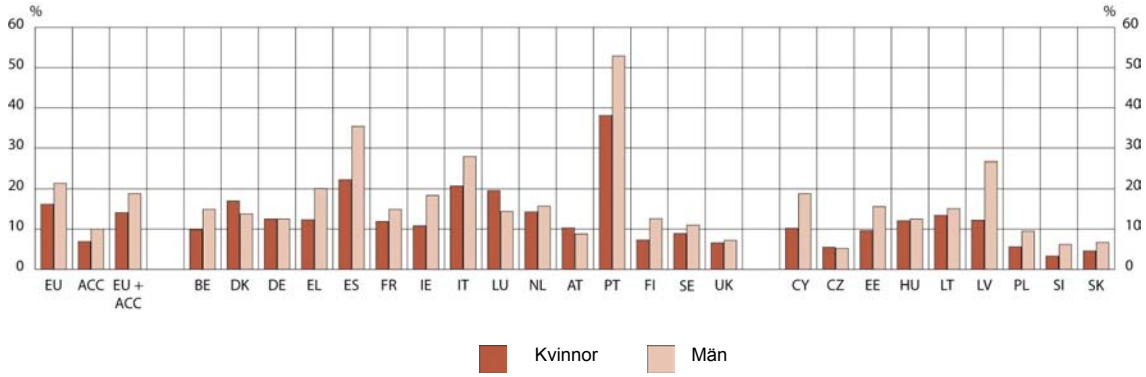

	BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK
Totalt	12,4	15,4	12,5	16,1	29,0	13,4	14,7	24,3	17,0	15,0	9,5	45,5	9,9	10,0	(:)
Kvinnor	9,9	17,0	12,5	12,3	22,3	11,9	10,8	20,7	19,6	14,3	10,3	38,1	7,3	8,9	(:)
Män	14,9	13,8	12,5	20,1	35,4	14,9	18,4	27,9	14,4	15,7	8,8	52,9	12,6	11,0	(:)

	EU	AL	EU + AL		CY	CZ	EE	HU	LT	LV	PL	SI	SK
Totalt	18,8	8,4	16,4		14,0	5,4	12,6	12,3	14,3	19,5	7,6	4,8	5,6
Kvinnor	16,2	6,9	14,1		10,2	5,5	9,6	12,1	13,4	12,2	5,6	3,3	4,6
Män	21,4	10	18,8		18,8	5,2	15,6	12,5	15,1	26,7	9,5	6,2	6,7

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökning

För närvarande är den genomsnittliga andelen elever som lämnar skolan i förtid 18,8 % i EU. I anslutningsländerna är det endast 8,4 % av befolkningen i åldern 18–24 år som lämnar skolan med bara högstadieutbildning. Dessa länder har alltså bättre resultat än EU-länderna när det gäller elever som slutar skolan i förtid. I många länder har denna siffra minskat stadigt sedan början av 1990-talet. Detta gäller bl.a. Grekland, Frankrike och Luxemburg. I Danmark och Portugal bröts däremot den nedåtgående trenden i mitten av 90-talet, och nivån närmar sig nu siffrorna från början av 90-talet. Att uppnå det europeiska referenskriteriet för elever som slutar skolan i förtid kommer att kräva omfattande insatser och ett långsiktigt åtagande. Erfarenheter från de länder som presterat bättre, t.ex. anslutningsländerna, kan kanske fungera som inspiration för nya och innovativa åtgärder på området.

Antalet utexaminerade från högskoleutbildning (ISCED nivå 5A, 5B och 6) i matematik, naturvetenskap eller teknik, 2001

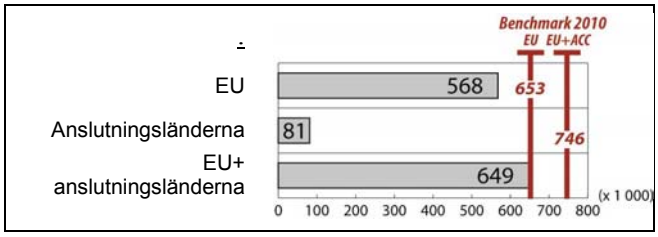

Källa: Eurostat, UOE
Kommentar: DK, FR, IT, L, FI, UK och CY – uppgifterna gäller år 2000.
Grekland: Uppgifter saknas.

Studenter vid utbildningar i matematik, naturvetenskap och teknik jämfört med det totala antalet studenter vid universitet/högskolor (ISCED-nivå 5A, 5B och 6), 2001

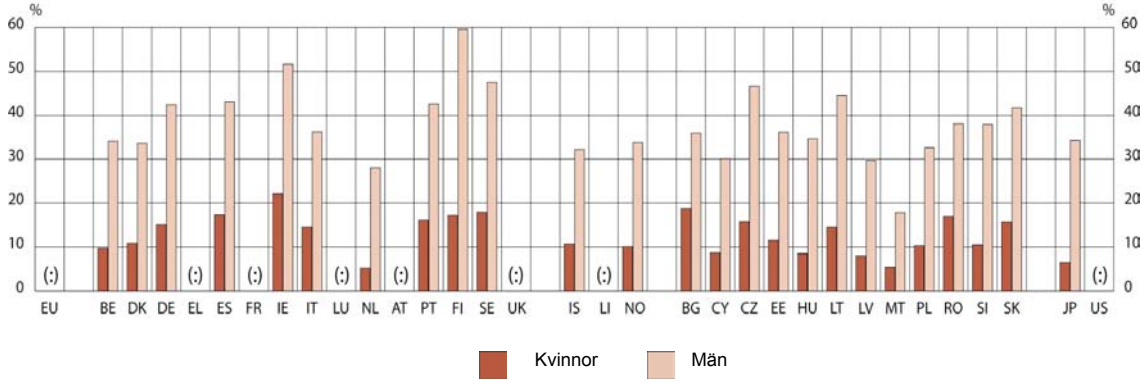

	EU	BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK
Totalt	(:)	21,2	20,8	29,1	(:)	29,5	(:)	35,5	24,0	16,8	16,5	(:)	27,5	36,8	30,0	(:)
Kvinnor	(:)	9,7	10,9	15,1	(:)	17,3	(:)	22,1	14,5	(:)	5,2	(:)	16,2	17,2	17,9	(:)
Män	(:)	34,1	33,6	42,4	(:)	43,1	(:)	51,6	36,2	(:)	28,0	(:)	42,6	59,6	47,5	(:)

…	IS	LI	NO	BG	CY	CZ	EE	HU	LT	LV	MT	PL	RO	SI	SK	JP	US
Totalt	18,7	(:)	19,8	26,2	17,7	31,3	21,3	20,4	26,6	16,3	11,0	19,9	26,9	22,5	28,3	21,9	(:)
Kvinnor	10,7	(:)	10,1	18,8	8,7	15,8	11,5	8,5	14,5	8,0	5,4	10,3	16,9	10,5	15,7	6,4	(:)
Män	32,2	(:)	33,8	35,9	30,1	46,6	36,1	34,7	44,5	29,7	17,8	32,6	38,1	37,9	41,7	34,3	(:)

Källa: Eurostat, UOE

Enligt tillgängliga uppgifter[45] behöver EU-15 öka antalet personer som tar examen i matematik, naturvetenskap och teknik med fler än 80 000 personer per år till 2010. Efter unionens utvidgning 2004 är det europeiska referenskriteriet naturligtvis högre, och EU-25 kommer att behöva öka antalet personer som tar examen på dessa områden med närmare 100 000 om året.

När man tittar på antalet personer som skriver in sig vid utbildningar i matematik, naturvetenskap och teknik på högskolenivå är det tydligt att obalansen mellan könen är en mycket viktig fråga, något som understryks i rådets slutsatser om europeiska referenskriterier. Faktum är att Irland är det enda landet där fler än 20 % av de kvinnliga studenterna väljer dessa ämnen. I Nederländerna och Belgien är det färre än 10 %. Detta är också fallet i flera av anslutningsländerna (Cypern, Lettland, Malta och Ungern). Att åtgärda obalansen mellan könen bidrar till målet att öka det totala antalet studenter som tar examen på dessa områden.

När andelen manliga studenter analyseras kan man konstatera att dessa områden är mest populära bland män i Irland och Finland (fler än 50 % av de manliga studenterna läser dessa ämnen). Dessa skillnader mellan länderna vad gäller andelen studenter som väljer matematik, naturvetenskap eller teknik ger också skillnader i antalet personer som tar examen i dessa ämnen sett som procentandel av alla studenter som tar examen. I Japan och USA är andelen studenter som tar examen i matematik, naturvetenskap eller teknik lägre än inom EU-15.

Europa "producerar" betydligt fler personer med examen (doktorsgrad) i naturvetenskapliga ämnen än USA, men har färre forskare på arbetsmarknaden. Kommissionen har föreslagit flera olika åtgärder för att förhindra att Europas bästa forskare överger sina karriärer i Europa för mer lockande erbjudanden i USA och på annat håll[46]. Rent allmänt måste arbetsmiljön inom EU förbättras för forskare inom naturvetenskap och teknik inom innovativa sektorer som kräver välutbildad personal. Detta kräver stora insatser på områden såsom arbetsmarknadernas funktion, kapaciteten för innovation och företagsklimatet.

Andel 22-åringar med minst avslutad gymnasieutbildning (ISCED-nivå 3), 2002

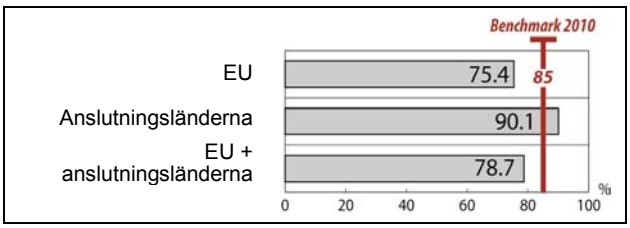

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökning
Kommentar: EU-aggregaten inkluderar inte Förenade kungariket, då man ännu inte kommit överens om en definition av avslutad gymnasieutbildning.
Malta: Uppgifter saknas.

BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK
82,6	66,8	77,4	82,1	66,6	82,9	85,6	72,9	74,2	73,9	86,5	44,9	87,3	89,3	(:)

EU	AL	EU + AL		CY	CZ	EE	HU	LT	LV	PL	SI	SK
75,4	90,1	78,7		86,9	93,4	89,2	87,2	83,5	71,2	91,0	88,1	94,6

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökning

Dessa siffror visar att målet att 85 % av befolkningen över 22 års ålder år 2010 ska ha avslutad gymnasieutbildning är en stor utmaning för medlemsstaterna. I dagsläget är nivån 75,4 % i hela unionen. Även om denna siffra bara ökat något i många länder under de senaste åren är det viktigt att komma ihåg att andra länder, som Portugal, gjort stora framsteg. I genomsnitt har nära 79 % av alla 22-åringar i EU och anslutningsländerna avslutad gymnasieutbildning.

I många EU-länder, t.ex. Belgien, Frankrike, Grekland, Irland, Österrike, Finland och Sverige är denna siffra över 80 %. Portugal har den lägsta siffran (45 %), en nivå som dock ökat snabbt under senare år. I anslutningsländerna ligger siffran runt EU-genomsnittet eller över. Särskilt anmärkningsvärda är Slovakien (94,6 %), Tjeckien (93,4 %) och Polen (91,0 %). Genomsnittet i anslutningsländerna är 90,1 %, en siffra som ligger över unionens mål för 2010.

Andel elever med läsförståelse nivå 1 och lägre (PISA-skalan), 2000

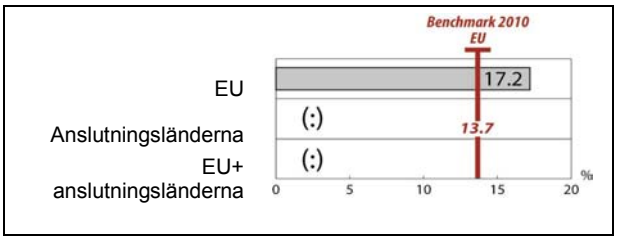

Källa: OECD, PISA 2000-databaser
Kommentar: Senast år 2010 ska andelen 15-åringar med otillräcklig läsförståelse i EU ha minskat med minst 20 % jämfört med år 2000. År 2000 var andelen 15-åringar med läsförståelse motsvarande nivå 1 eller lägre 17,2 % i EU. Referenskriteriet har därför fastställts till 13,7 %.

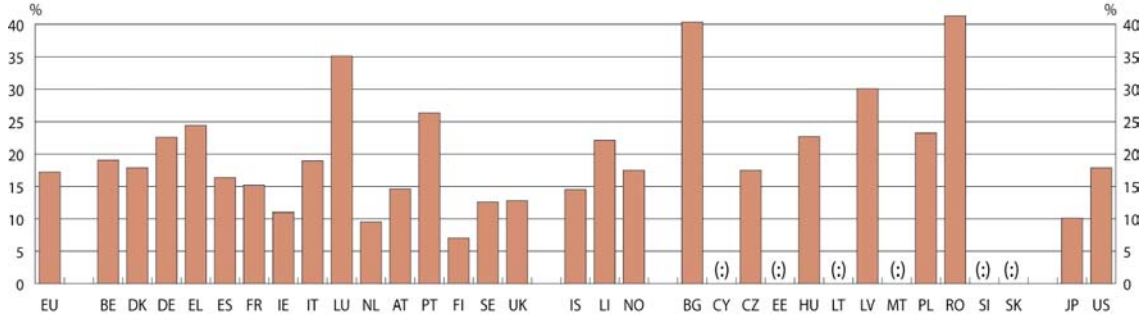

EU		B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
17,2		19,0	17,9	22,6	24,4	16,3	15,2	11,0	18,9	35,1	9,5	14,6	26,3	7,0	12,6	12,8
IS	**LI**	**NO**	**BG**	**CZ**	**EE**	**CY**	**LV**	**LT**	**HU**	**MT**	**PL**	**RO**	**SI**	**SK**	**JP**	**US**
14,5	22,1	17,5	40,3	17,5	(:)	(:)	30,1	(:)	22,7	(:)	23,2	41,3	(:)	(:)	10,1	17,9

Källa*:* OECD, PISA 2000-databaser

I Finland, Nederländerna, Irland, Österrike, Sverige och Förenade kungariket är färre än 15 % av 15-åringarna lågpresterande enligt PISA-undersökningen av läsförståelse. I andra EU-länder är andelen elever större. I Tyskland, Grekland och Portugal är fler än 20 % av eleverna lågpresterande enligt undersökningen. Även här måste resultaten i vissa kandidatländer, där andelen lågpresterande elever är över 40 %, betonas.

Av tabellen framgår att i genomsnitt 17,2 % av 15-åringarna i medlemsstaterna är lågpresterande. Enligt det europeiska referenskriterium som rådet antagit ska denna andel minska med 20 % till 13,7 % senast år 2010. Att uppnå detta mål kommer att bli en stor utmaning för många länder. Det krävs att både de mer och de mindre framgångsrika länderna hittar sätt att ytterligare förbättra resultaten genom att åtgärda problemet med otillräcklig läsförståelse hos 15-åringar. Det framgår klart att vissa länder, t.ex. Finland och Nederländerna, har goda erfarenheter och metoder som de kan dela med sig av.

Andel av befolkningen i åldern 25–64 år som deltagit i utbildning under de fyra veckorna innan undersökningen genomfördes (2002)

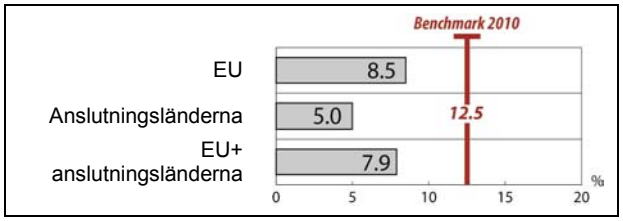

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökning
Kommentar: uppgifter saknas för Malta.

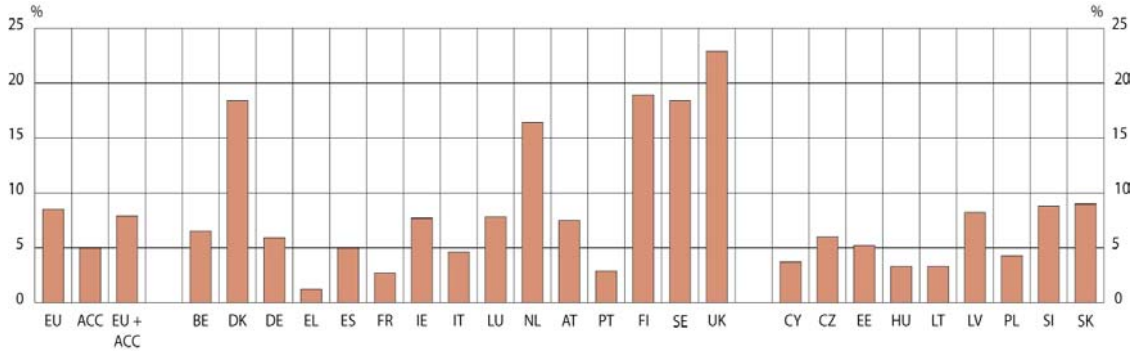

	BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK
Totalt	6,5	18,4	5,9	1,2	5,0	2,7	7,7	4,6	7,8	16,4	7,5	2,9	18,9	18,4	22,9
Kvinnor	6,3	20,7	5,6	1,1	5,4	3,0	8,8	4,7	6,6	15,9	7,4	3,3	21,4	21,2	26,8
Män	6,8	16,1	6,2	1,2	4,5	2,4	6,5	4,5	9,1	16,9	7,6	2,4	16,5	15,6	19,3

	EU	AL	EU + AL		CY	CZ	EE	HU	LT	LV	PL	SI	SK
Totalt	8,5	5,0	7,9		3,7	6,0	5,2	3,3	3,3	8,2	4,3	8,8	9,0
Kvinnor	9,2	5,4	8,5		3,8	5,8	6,7	3,7	4,2	10,9	4,7	9,2	9,4
Män	7,9	4,5	7,3		3,6	6,2	3,6	2,9	2,3	5,2	3,9	8,4	8,7

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökning

Genomsnittet i EU är 8,5 %, dvs. under en månad har 8–9 personer av 100 deltagit i någon form av utbildning. Den genomsnittliga tendensen i EU-15 under de senaste fyra åren har varit stabil. Denna siffra kommer dock att sjunka i samband med utvidgningen eftersom det uppskattade genomsnittet för anslutningsländerna för 2002 är 5,0 %. Det finns en stor variation mellan länderna. De fyra länder som har bäst resultat är Förenade kungariket, Sverige, Finland och Danmark, tätt följda av Nederländerna. Genomsnittet i dessa länder är 20 %, medan andra medlemsstater och anslutningsländerna har betydligt lägre siffror. Överlag deltar kvinnor oftare än män i fortbildning.

Offentliga utgifter för utbildning som procent av BNP, 2000

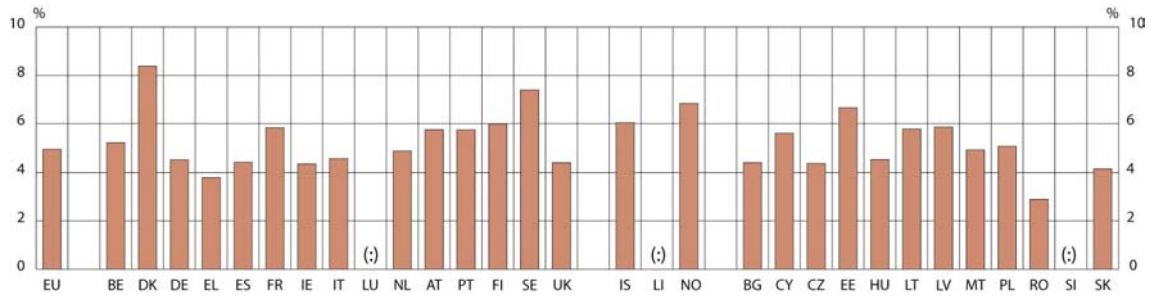

EU-15	EU + ACC	BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK
4,94	4,94	5,21	8,38	4,53	3,79	4,43	5,83	4,36	4,58	(:)	4,87	5,75	5,74	5,99	7,39	4,41

IS	LI	NO		ACC	BG	CY	CZ	EE	HU	LT	LV	MT	PL	RO	SI	SK
6,04	(:)	6,84		4.86	4,41	5,60	4,38	6,66	4,54	5,78	5,86	4,91	5,06	2,89	(:)	4,15

Källa: Eurostat, UOE

I samtliga länder är utbildning en stor utgift i statsbudgeten. Uppgifterna visar tydligt att offentliga utgifter för utbildning som procent av BNP skiljer sig mycket åt mellan länderna. I Danmark och Sverige är det mer än 7 % av BNP. I vissa länder (Belgien, Frankrike, Österrike, Portugal och Finland) är det 5–6 % av BNP. I Tyskland, Grekland, Spanien, Italien, Irland, Nederländerna och Förenade kungariket är det mindre än 5 %. Utbildning är också en stor budgetpost i anslutningsländerna. I Estland och Litauen är de offentliga utgifterna för utbildning mer än 6 % av BNP, medan det är 5–6 % i Cypern, Lettland och Polen. Med 2,89 % har kandidatlandet Rumänien har de lägsta offentliga utgifterna för utbildning i förhållande till BNP.

Under perioden 1995–2000 minskade de offentliga utgifterna för utbildning som andel av BNP något överlag, och ökade endast i fyra länder. Den enda mer omfattande ökningen har skett i Grekland, medan utgifterna har minskat avsevärt i Irland, Finland och Förenade kungariket[47]. Detta måste ses mot bakgrund av den demografiska utvecklingen, då den största delen av de offentliga utgifterna för utbildning är avsedda för ungdomar, och den andel av befolkningen som är under 25 år minskade med 1,5 procentenheter i EU under perioden 1995–2000. Samtidigt visar uppgifterna att andelen ungdomar som studerar och de kvalifikationer de erhåller fortsätter att öka.

Uppgifterna om offentliga utgifter visar ändå att den offentliga sektorn inte kan förväntas ta på sig hela den ekonomiska börda som det innebär att uppfylla Lissabonmålet "att avsevärt öka investeringarna i mänskliga resurser". Minskade offentliga utgifter för utbildning i förhållande till BNP visar att den privata sektorn kan komma att behöva ta större ansvar för investeringar i den utbildning som behövs för att möta kunskapssamhällets utmaningar.

SLUTNOTER

[1] De la Fuente och Ciccone, *Human capital in a global and knowledge-based economy*, slutrapport för GD Sysselsättning och socialpolitik, Europeiska kommissionen, 2002.

[2] Arbetslösheten faller i takt med att sysselsättningsnivån stiger. Deta innebär en motsvarande minskning av därmed sammanhängande ekonomiska och sociala kostnader. Sysselsättningen bland den förvärvsarbetande befolkningen stiger också i takt med utbildningsnivåerna.

[3] Rådets (utbildning) rapport om "Konkreta framtidsmål för utbildningssystemen", http://register.consilium.eu.int/pdf/su/01/st05/05980s1.pdf

[4] Detaljerat arbetsprogram för uppföljningen av målen för utbildningssystemen i Europa, http://ue.eu.int/newsroom/related.asp?BID=75&GRP=4280&LANG=1

[5] Punkt 43 i slutsatserna från Europeiska rådet i Barcelona den 15–16 mars 2002.

[6] Genomförande av arbetsprogrammet för utbildningssystemens framtidsmål, arbetsdokument från kommissionen, SEK(2003) 1250.

[7] Europaparlamentets och rådets rekommendation av den 10 juli 2001 om rörlighet inom gemenskapen för studerande, personer som genomgår yrkesinriktad utbildning, volontärer, lärare och utbildare (EGT L 215, 9.8.2001) och handlingsplanen för rörligheten (EGT C 371, 23.12.2000).

[8] Rådets resolution om livslångt lärande av den 27 juni 2002, EGT C 163, 9.7.2002.

[9] Förklaring framlagd av utbildningsminstrarna och kommissionen vid deras möte i Köpenhamn den 29–30 november 2002 om främjande av ett närmare europeiskt samarbete i fråga om yrkesutbildning (http://europa.eu.int/comm/education/copenhagen/index_en.html). Förklaringen grundar sig på en resolution från rådet (utbildning) av den 19 december 2002 i samma fråga (EGT C 13, 18.1.2003).

[10] Kommissionens meddelande "Effektiva utbildningsinvesteringar – en nödvändighet för EU". KOM(2002) 779, 10.1.2003.

[11] Kommissionens meddelande "Universitetens roll i kunskapens Europa ". KOM(2003) 58 slutlig, 5.2.2003.

[12] Kommissionens meddelande "Forskare inom det europeiska området för forskningsverksamhet: ett yrke med många karriärmöjligheter". KOM(2003) 436, 18.7.2003.

[13] Punkt 19 i slutsatserna från Europeiska rådet i Bryssel den 16–17 oktober 2003.

[14] Rådets beslut av den 22 juli 2003 om riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik (EGT L 197, 5.8.2003).

[15] De 15 medlemsstaterna och, efter ministerförklaringen i Bratislava i juni 2002, de tio anslutningsländerna, de tre kandidatländerna och tre Efta-/EES-länder (Island, Liechtenstein och Norge).

[16] Handlingsplanen e-learning, "Att planera morgondagens utbildning", KOM(2001) 172, 28.3.2001. Europaparlamentets och rådets förslag om ett flerårigt program (2004-2006) för en effektiv integrering av informations- och kommunikationsteknik (IKT) i de europeiska systemen för allmän och yrkesinriktad utbildning (eLearning-programmet), KOM(2002) 751, 19.12.2002.

[17] Handlingsplanen "Främjande av språkinlärning och språklig mångfald". KOM(2003) 449, 24.7.2003.

[18] Europaparlamentets och rådets förslag till beslut om ett program för att höja kvaliteten i den högre utbildningen och främja interkulturell förståelse genom samarbete med tredje land (Erasmus World) (2004–2008). KOM(2002) 401, 17.7.2003.

[19] Arbetsgrupper som inrättats av kommissionen inom ramen för genomförandet av arbetsprogrammet för utbildningssystemens framtidsmål och uppföljningen av Köpenhamnsförklaringen. Arbetsgruppernas rapporter finns på http://europa.eu.int/comm/education/index_sv.html

[20] Nationella rapporter om genomförandet av resolutionen om livslångt lärande. En sammanfattning finns på http://europa.eu.int/comm/education/index_en.html

[21] Gemensam rapport om sysselsättningen 2002. KOM(2002) 621, 13.11.2002.

[22] Detta är särskilt fallet vad gäller samordningen mellan alla berörda parter, utvecklingen av flexibla studievägar och övergångar mellan olika utbildningssystem, en kontinuerlig lärandekultur från unga år, offentliga/privata partnerskap och utbildning på arbetsplatsen.

[23] Genomföra ett europeiskt område för högre utbildning. Meddelande från de europeiska utbildningsminstrarnas konferens i Berlin den 19 september 2003.

[24] Kommissionens meddelande "Universitetens roll i kunskapens Europa", KOM(2003) 58 slutlig, 5.2.2003.

[25] Med de nationella rapporterna som underlag kommer kommissionen i december 2003 att lägga fram en rapport om genomförandet av Europaparlamentets och rådets rekommendation om rörlighet (enligt avsnitt III c).

[26] Kommissionens meddelande "Forskare inom det europeiska området för forskningsverksamhet: ett yrke med många karriärmöjligheter". KOM(2003) 436, 18.7.2003.

[27] Som underströks vid Europeiska rådets möte i Bryssel i mars 2003 är det nödvändigt att använda" riktmärken för att fastställa de bästa metoderna och säkerställa en effektiv och verkningsfull investering i mänskliga resurser".

[28] Rådets slutsatser av den 5 maj 2003 om referensnivåer för genomsnittliga resultat i Europa inom allmän utbildning och yrkesutbildning. EGT C 134, 7.6.2003.

[29] Se statistikbilagan och, för mer fullständiga uppgifter, kommissionens arbetsdokument (SEK(2003) 1250).

[30] Education at a Glance, OECD Indicators (2003).

[31] Kommissionen följer det pågående arbetet i syfte att före slutet av 2004 utarbeta en indikator för språkfärdigheter i enlighet med slutsatserna från Europeiska rådet i Barcelona i mars 2002.

[32] Ordförandeskapets slutsatser från utbildningsministrarnas informella möte om mänskliga resurser den 27–28 oktober 2003 i Milano.

[33] Rådets rekommendation av den 26 juni 2003 om de allmänna riktlinjerna för medlemsstaternas och gemenskapens ekonomiska politik (perioden 2003-2005). EGT L 195, 1.8.2003.

[34] Rådets beslut av den 22 juli 2003 om riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik (EGT L 197, 5.8.2003).

[35] Kommissionens meddelande "Effektiva utbildningsinvesteringar – en nödvändighet för EU". KOM(2002) 779, 10.1.2003.

[36] Europeiska investeringsbankens initiativ "Innovation 2010".

[37] Education at a Glance 2003 (OECD), s. 375.

[38] Europeisk ram för erkännade av formella och informella kunskaper – Köpenhamnsförklaringen av den 30 november 2002.

[39] Utveckling av en gemensam ram för grundläggande färdigheter, se ordförandeskapets slutsatser från Europeiska rådets möte i Lissabon och rapporten från motsvarande arbetsgrupp (grupp B inom "Utbildning 2010").

[40] En europeisk ram för lärares kvalifikationer och kunskaper, meddelandet om livslångt lärande och rapporten från motsvarande arbetsgrupp (grupp A inom "Utbildning 2010").

[41] Stadga om rörlighet av god kvalitet, jfr. slutsatserna från arbetsgrupp F inom "Utbildning 2010" (rapport från kommissionens avdelningar, punkt 4.1.7).

[42] "Public Opinion in the European Union", Eurobarometer 59 (juni 2003). Europeiska kommissionen, GD Press och kommunikation.

[43] Utkast till konstitution för Europeiska unionen, 18 juli 2003.

[44] I detta sammanhang bör särskild vikt läggas vid följande områden: nyckelfärdigheter, särskilt inlärningsförmåga, effektivitet hos investeringar i utbildning, fortbildning för lärare, social sammanhållning, informations- och kommunikationsteknik, rörlighet samt yrkesrelaterad grund- och vidareutbildning.

[45] Uppgifterna om examina, bl.a. uppdelat på kön, uppvisar för närvarande brister när det gäller jämförbarheten, vilket beror på sättet att beräkna antalet utexaminerade i vissa länder. Uppgifterna bör förbättras.

[46] Kommissionens meddelande "Forskare inom det europeiska området för forskningsverksamhet: ett yrke med många karriärmöjligheter". KOM(2003) 436, 18.7.2003.

[47] Denna iakttagelse bör nyanseras vad gäller Irland och Finland p.g.a den snabba ökningen av BNP i dessa länder. I Irland fördubblades t.ex. de totala utgifterna för utbildning mellan 1993 och 2000, samtidigt som BNP ökade med 140 % (i nominella belopp). Det rör sig alltså om en minskning trots den snabba ökningen i absoluta siffror.